

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ф. Г. БУРЧАКА**

КОЧИНА ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА

УДК 347.513:347.78

**ПОРЯДОК ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ (НЕМАЙНОВОЇ) ШКОДИ
ПРИ ПОРУШЕННІ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Галянтич Микола Костянтинович,
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
заступник директора з наукової роботи

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Сліпченко Святослав Олександрович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
охорони інтелектуальної власності,
цивільно-правових дисциплін

кандидат юридичних наук, доцент
Вахонсва Тетяна Миколаївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри трудового права та
права соціального забезпечення

Захист відбудеться «19» жовтня 2017 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.500.01 у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України за адресою: 01042, м. Київ, вул. М. Раєвського, 23-А.

З дисертацією можна ознайомитися у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України за адресою: 01042, м. Київ, вул. М. Раєвського, 23-А.

Автореферат розіслано «19» вересня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. М. Короленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Найважливішою задачею демократичної правової держави є забезпечення належного рівня захисту прав і свобод людини та громадянина. Справедливе, ефективне та реальне відновлення порушених прав, а також відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями, повинно бути пріоритетним напрямком розвитку будь-якої держави. Одним із видів шкоди, яка може бути завдана особі, є моральна (немайнова) шкода. Нормативне закріплення права на відшкодування моральної (немайнова) шкоди є однією із основних гарантій захисту прав та інтересів людини і громадянина.

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди є унікальним цивільно-правовим способом захисту порушених прав та інтересів, основною метою якого є компенсація за моральні страждання (немайнові втрати), яких особа зазнала внаслідок вчинення щодо неї протиправної поведінки (дії чи бездіяльності). Право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди розглядається не тільки в межах цивільно-правових відносин, а також все частіше використовується іншими галузями права як власний спеціальний правовий інститут.

Одним із спеціальних нормативно-правових актів, в якому закріплено право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди, є Закон України «Про авторське право і суміжні права». Захист суб'єктів авторського права та суміжних прав шляхом відшкодування моральної (немайнової) шкоди набуває актуальності особливо в умовах сьогодення: в часи науково-технічного прогресу, інформатизації, глобалізації, коли постійно з'являються нові результати інтелектуальної (творчої) діяльності, здійснюється їх використання за допомогою новітніх технологій, що, з одного боку, розширює та спрощує доступ до різних об'єктів права інтелектуальної власності, а, з іншого боку, призводить до масового порушення прав суб'єктів авторського права та суміжних прав.

Більш того, останні десятиліття Україна здійснює серйозні зусилля щодо розвитку власного законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності, в тому числі у сфері захисту авторських та суміжних прав. Окрім проведення внутрішніх реформ законодавства різних галузей права, однією із основних умов успіху є міжнародне співробітництво, гармонізація національного законодавства, участь країни у міжнародній системі охорони авторських прав тощо. У зв'язку з цим особливо зростає необхідність дослідження сутності та правової природи права на відшкодування моральної (немайнової) шкоди як у національному праві, так і у міжнародному. Особливої актуальності набуває необхідність вивчення та розробки теоретичних засад умов виникнення відповідальності за заподіяння моральної (немайнової) шкоди, форм, способів та розміру її компенсації.

Варто зазначити, що не дивлячись на те коло проблем, які існують у сфері відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав, дана тема досі не була предметом комплексного дослідження. Щодо питання відшкодування моральної шкоди, то воно неодноразово досліджувалося науковцями. До таких робіт можна віднести дисертаційні дослідження С. І. Шимон

«Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав» (1998 р.), В. П. Паліюка «Правове регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди» (1999 р.), І. М. Забари «Відшкодування моральної (немайнової) шкоди в міжнародному приватному праві» (2002 р.), О. І. Сліпченко «Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» (2010 р.), В. Д. Примака «Теоретичні проблеми відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності у цивільному праві України» (2015 р.) та інші. Крім того, порядок відшкодування моральної шкоди розглядався в аспекті кримінального, трудового та інших галузей права. У загальному аспекті здійснювалися дослідження правової охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності такими науковцями, як Р. Б. Шишка «Охорона права інтелектуальної власності» (2002 р.), О. М. Мельник «Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні» (2004 р.), Г. О. Ульянова «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» (2015 р.) та іншими. Вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми та необхідність ретельного дослідження відшкодування моральної (немайнової) шкоди як способу захисту прав суб'єктів авторських та суміжних правовідносин.

Науково-теоретичну базу дисертаційної роботи складають праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: А. М. Беякової, С. А. Беяцкіна, М. І. Брагінського, В. В. Вітрянського, С. М. Братуся, М. К. Галянтича, А. Б. Гриняка, К. І. Голубєва, О. В. Дзери, І. М. Забари, І. С. Канзафарової, А. І. Ключкова, І. П. Майстра, М. С. Малєїна, О. М. Мельник, В. І. Манукяна, О. О. Міхно, С. В. Наріжного, О. П. Орлюк, В. П. Паліюка, Л. Й. Петражицького, В. Д. Примака, З. В. Ромовської, О. П. Сергєєва, О. І. Сліпченко, Р. О. Стефанчука, А. Т. Табунщикова, Д. І. Толкачова, Г. О. Ульянової, Е. А. Флейшиць, В. Д. Чернадчука, Г. Ф. Шершеневича, С. І. Шимон, Р. Б. Шишки, О. О. Штефан, О. М. Ерделевського та інших фахівців з цивільного права та права інтелектуальної власності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України 27 квітня 2016 року (протокол № 5). Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до теми науково-дослідної роботи відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємства імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України «Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав» (номер державної реєстрації 0108U000494).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних засад відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної порушенням авторських та суміжних прав, визначення особливостей виникнення відповідальності за заподіяння моральної (немайнової) шкоди при зазначених порушеннях та розробка на цій основі науково-обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення діючого законодавства України з цих питань.

Реалізація вказаної мети дисертаційної роботи зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- встановити особливості становлення та розвитку інституту моральної (немайнової) шкоди в системі охорони авторських та суміжних прав;
- розкрити сутність нормативно-правового регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав
- визначити юридичну природу та види правовідносин з відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав;
- з'ясувати підстави виникнення зобов'язання з компенсації моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав;
- розробити пропозиції щодо удосконалення форм, способів та порядку компенсації моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав;
- сформулювати теоретичні і практичні аспекти визначення розміру моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав;
- визначити порядок і виявити теоретичні та практичні проблеми відшкодування моральної (немайнової) шкоди при окремих видах порушень авторських та суміжних прав;
- виявити особливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав у договірних зобов'язаннях.

Предметом дослідження є порядок відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав в Україні, відповідне законодавство, юридична література та періодичні видання, включаючи іноземні джерела, а також вітчизняна та міжнародна судова практика в означеній сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із заподіянням моральної (немайнової) шкоди в результаті порушення авторських та суміжних прав.

Методи дослідження, що використовувалися в процесі здійснення дисертаційного дослідження, були обрані відповідно до мети і задач дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмета. Було використано дві групи методів наукового пізнання – загальнонаукові (історичний, формально-логічний, системно-структурний, системно-порівняльний) та спеціальні методи, що використовуються в юридичній науці (порівняльно-правовий, формально-юридичний, спеціально-правовий).

Системно-структурний і системно-порівняльний методи дослідження використовувалися з метою з'ясування особливостей відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав в системі загально цивілістичного інституту моральної (немайнової) шкоди (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2). Формально-логічний метод дослідження застосовувався при розмежуванні та визначенні основних теоретичних понять, юридичних конструкцій, дослідженні положень цивільного законодавства, а також обґрунтуванні висновків і пропозицій дисертаційного дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий та формально-юридичний методи дозволили виявити

міжнародні підходи, сучасні тенденції особливостей відшкодування моральної (немайнової) шкоди як загалом, так і в сфері порушень авторських та суміжних прав, та можливості застосування європейського досвіду до правової системи України (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Історичний метод сприяв дослідженню особливостей та закономірностей становлення та розвитку інституту моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3). За допомогою спеціально-юридичного методу були виявлені особливості компенсації моральної шкоди в окремих видах порушень авторських та суміжних прав (підрозділи 3.1, 3.2).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є першим комплексним науковим дослідженням проблем застосування інституту відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав як способу захисту відповідних суб'єктів права інтелектуальної власності. У межах здійсненого дослідження найбільшою мірою наукова новизна відображена у таких основних положеннях, які виносяться на захист:

Вперше:

1) *запропоновано* поняття моральної (немайнової) шкоди в сфері авторських та суміжних прав, під якою необхідно розуміти втрати немайнового характеру, що виникли внаслідок душевних страждань чи інших негативних явищ, заподіяних порушенням авторських та (або) суміжних прав. Втратами немайнового характеру є будь-які негативні зміни, що відбулися з особою, порівнюючи з її попереднім станом (становищем), який існував до моменту порушення її прав чи законних інтересів (для фізичної особи – апатія, сором, страх, погіршення взаємовідносин з колегами, родичами, неможливість реалізувати себе в повній мірі тощо; для юридичної особи – зменшення прибутку, неплатоспроможність, зниження конкурентоспроможності, зменшення рівня довіри, зниження престижу тощо);

2) *сформульовано* поняття порушення у сфері авторських та суміжних прав, під яким слід розуміти вчинення будь-якою особою діянь (дії чи бездіяльності), передбачених статтею 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права», недотримання передбачених договором умов використання творів і (або) об'єктів суміжних прав, а також невизнання особистих немайнових і (або) майнових прав суб'єктів авторського і (або) суміжних прав чи посягання на такі права, що тягне за собою відповідальність, встановлену законом або договором;

3) *обґрунтовано* положення про можливість встановлення презумпції заподіяння моральної шкоди порушенням особистих немайнових авторських та суміжних прав, яке полягає в наступному: у випадку порушення особистих немайнових прав автор та (або) виконавець визнаються такими, що зазнали моральної шкоди, якщо заподіювач такої шкоди не доведе зворотне;

4) *аргументовано* можливість компенсації моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав, не тільки у грошово-майновій формі, а й у формі визнання порушення, вибачення, вираження жалю або в іншій подібній формі;

5) *розроблено* рекомендації щодо обчислення розміру компенсації моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав, в основу яких покладено пряму залежності еквіваленту грошової компенсації від глибини страждань потерпілого, а також взаємозв'язок із середнім розміром компенсації за порушення авторських та суміжних прав, що обраховується у відношенні до мінімальної заробітної плати: еквівалент грошової компенсації при низькому рівні душевних страждань може складати до 1 розміру мінімальної заробітної плати, при стражданнях середньої тяжкості – від 1 до 5 розмірів мінімальної заробітної плати і при тяжких душевних стражданнях – від 5 розмірів мінімальної заробітної плати.

Удосконалено:

6) *розуміння* протиправної поведінки, якою порушуються авторські та суміжні права, що завдає потерпілому моральної (немайнової) шкоди. А саме доведено, що порушення зазначених прав може відбуватися як у формі дій, так і бездіяльності;

7) *процесуальні* аспекти відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої окремими видами порушень авторських та суміжних прав, шляхом виявлення проблем, які виникають в процесі судового захисту порушених прав шляхом відшкодування моральної (немайнової) шкоди:

а) подаючи позов про відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення особистих немайнових та (або) майнових авторських та суміжних прав позивач має звернути увагу на доведення, по-перше, факту порушення зазначених прав, по-друге, наявності душевних страждань, викликаних такого роду порушеннями;

б) звертаючись до суду за захистом авторських та суміжних прав, порушених внаслідок піратства, суб'єкт авторського права та суміжних прав, вимагаючи відшкодування збитків чи виплати компенсації, не позбавлений права на відшкодування моральної (немайнової) шкоди, розмір якої не залежить від суми такої компенсації;

в) задоволення позову про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої вчиненням плагіату, напряду залежить від доведення: 1) факту його наявності, адже, не зважаючи на те, що в багатьох випадках він є очевидним, такі справи вимагають участі експерта; 2) наявності душевних страждань, викликаних таким порушенням.

Дістало подальшого розвитку:

8) *положення* про можливість відшкодування моральної (немайнової) шкоди за будь-які порушення авторських та суміжних прав, які викликані невиконанням чи неналежним виконанням договорів у сфері авторських та суміжних прав;

9) *дослідження* етимології та змісту понять «моральна» та «немайнова» шкоди в сфері авторських та суміжних прав, які співвідносяться як частина та ціле. Підтримано доцільність вживання щодо фізичних осіб поняття «моральна шкода», а щодо юридичних – «немайнова»;

10) *наукова* позиція щодо такої теорії причинного зв'язку, як створення умов для заподіяння шкоди, яка має підвищену актуальність в сфері порушень авторських та суміжних прав, особливо в мережі Інтернет;

11) *дослідження* змішаного, суб'єктивно-об'єктивного підходу до розуміння поняття вини порушника авторських та суміжних прав, який полягає у застосуванні суб'єктивного значення вини при деліктній відповідальності та необхідності дослідження об'єктивної сторони поведінки правопорушника при договірній відповідальності;

12) *висновок* про те, що жоден з візуальних способів фіксації порушення інтелектуальних прав в мережі Інтернет, крім проведення експертизи, не може бути використаний як належний та достовірний доказ вчинення такого порушення. Закріплення такого підходу на законодавчому рівні стане додатковою гарантією захисту суб'єктами авторського права та суміжних прав своїх порушених прав, в тому числі шляхом відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що концептуальні положення, висновки та практичні рекомендації, які сформульовані в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані: *у нормотворчій діяльності*, пов'язаній із розробкою та прийняттям нормативних актів, внесенням змін та доповнень до чинного цивільного законодавства в сфері регулювання порядку відшкодування моральної (немайнової) шкоди загалом та в сфері захисту авторських та суміжних прав; *у правозастосовній діяльності* при тлумаченні законодавства практикуючими юристами та судами; *у навчальному процесі* при викладанні приватно-правових загальних та спеціальних дисциплін, а також при написанні підручників, навчальних посібників, підготовці навчальних програм, методичних вказівок; *у науково-дослідній діяльності* щодо подальшого вивчення проблем відшкодування моральної (немайнової) шкоди в Україні.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися й обговорювалися на спільних засіданнях наукових відділів Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України.

Положення дисертації були предметом обговорення на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина» (м. Чернігів, 16–17 травня 2013 року); Міжнародна науково-практична конференція «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті» (м. Львів, 15–16 листопада 2013 року); Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених і студентів «Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина» (м. Чернігів, 22–23 травня 2014 року); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми громадянського поступу українського суспільства: філософсько-правові та соціально-психологічні аспекти» (м. Чернігів, 21 січня 2015 року); International scientific and practice conference «Ukraine – EU. Modern technology, business and law» (Kosice, Slovakia, March 30 – April 2, 2015); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми розвитку державності та напрями їх вирішення через призму правотворчої діяльності» (м. Харків, 22–23 травня 2015 року);

Міжнародна науково-практична конференція «Нове міжнародне та національне законодавство – нові завдання юридичної науки» (м. Київ, 13–14 листопада 2015 року); Міжнародна науково-практична конференція «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні» (м. Одеса, 13–14 травня 2016 року).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження висвітлено у 7 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, 2 статтях, опублікованих у виданнях, включених у міжнародну науково-метричну базу, а також у тезах 8 доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 253 сторінки, із них 29 сторінок – список використаних джерел (253 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, грантами, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, охарактеризовано методи наукового пізнання, використані у дослідженні, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію матеріалів дисертації, анонсовано структуру дисертації, зазначено її загальний обсяг.

Перший розділ «Поняття, юридична природа та механізм застосування інституту відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав» присвячений дослідженню генезису інститутів моральної (немайнової) шкоди та авторських і суміжних прав, сутності цивільно-правового інституту моральної (немайнової) шкоди та особливостей правовідносин з відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав.

У *підрозділі 1.1 «Становлення і розвиток інституту моральної (немайнової) шкоди та системи захисту авторських та суміжних прав у цивільному законодавстві України»* визначається, що інститут відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав є достатньо новим для законодавства нашої держави, його виникнення пов'язане з прийняттям Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 року.

До цього часу протягом двадцяти століть відбувалося становлення окремих інститутів цивільного права: інституту моральної шкоди та інституту захисту авторських і суміжних прав. Але, не дивлячись на це, можна виділити спільні етапи їх розвитку, до яких відносимо такі: 1) початковий етап (V ст. до н. е. – поч. IV ст. н. е.): перші згадки про відшкодування шкоди за порушення немайнових, в тому числі авторських, прав; 2) дореволюційний період (з X ст. до 1917 року): закріплення права на відшкодування шкоди, завданої образою, поява перших

міжнародних документів, присвячених охороні авторських та суміжних прав; 3) післяреволюційний (радянський) період (з 20-их років XX ст. до 1991 року): виникнення наукових дискусій з приводу доцільності визнання права на відшкодування моральної шкоди, поступове розширення охорони авторських та суміжних прав; 4) сучасний період (з 1991 року і до тепер): закріплення такого способу захисту авторських та суміжних прав як відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

У підрозділі 1.2 *«Нормативно-правове регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав»*, розглядаючи сутність інституту моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав, було встановлено, що поняття «моральна» та «немайнова» шкода не є тотожними, вони співвідносяться як частина та ціле.

Обґрунтовано можливість відшкодування моральної шкоди при порушенні особистих немайнових прав юридичних осіб – суб'єктів авторського права та суміжних прав, у зв'язку з цим автор вважає доцільним вживання щодо фізичних осіб поняття «моральна» шкода, а щодо юридичних – «немайнова».

Звертаючи увагу на одночасне застосування в цивілістичній літературі поряд з поняттям «відшкодування» моральної шкоди терміну «компенсація», підтримано можливість застосування цих двох понять як таких, що відображають один і той самий процес: залагодження моральної шкоди, завданої протиправною поведінкою.

Сформульовано поняття моральної (немайнової) шкоди в сфері авторських та суміжних прав.

У підрозділі 1.3 *«Юридична природа та види правовідносин з відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав»* досліджено поняття авторського права та суміжних прав, співвідношення авторського права та суміжних прав, проаналізовано особливості правовідносин у сфері авторських та суміжних прав, елементами яких є об'єкт, суб'єкт та зміст, визначення яких обумовлює порядок охорони авторських та суміжних прав на них. Визначено види правовідносин з відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав

Сформульовано поняття порушення у сфері авторських та суміжних прав.

Другий розділ «Умови виникнення відповідальності за заподіяння моральної (немайнової) шкоди та підстави і порядок її відшкодування при порушенні авторських та суміжних прав» присвячений дослідженню підстав та умов виникнення відповідальності за заподіяння моральної (немайнової) шкоди в результаті порушення авторських та суміжних прав, а також розгляду форм, способів та порядку компенсації завданих моральних страждань.

У підрозділі 2.1 *«Виникнення зобов'язання з відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав»* обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення принципу презумпції заподіяння моральної шкоди, завданої порушенням особистих немайнових авторських та суміжних прав.

Розглядаючи поняття протиправної поведінки, з якої виникає обов'язок

заподіювача відшкодувати завдану шкоду, була підтримана позиція науковців, які протиправною вважають поведінку, якою порушуються норми права в об'єктивному значенні та суб'єктивні права потерпілого. Аргументовано, що порушення авторських та суміжних прав може відбуватися як у формі дій, так і бездіяльності.

Встановлено, що найбільш прийнятною як в цивільному праві загалом, так і в сфері порушень авторських та суміжних прав є теорія прямого (безпосереднього) причинного зв'язку. Але в таких ситуаціях, коли причинний зв'язок не є настільки прямим і очевидним, набувають актуальності інші теорії причинного зв'язку (теорія прямого і непрямого причинного зв'язку, теорія необхідного і випадкового причинного зв'язку, теорія можливості і дійсності). Особливу актуальність в сфері Інтернет-порушень авторських та суміжних прав має теорія створення умов для заподіяння шкоди, застосування якої дозволить притягати до відповідальності тих осіб, які своїми діями сприяли вчиненню правопорушень (наприклад, власників веб-сайтів та Інтернет-провайдерів).

Щодо поняття вини, подальший розвиток отримав змішаний, суб'єктивно-об'єктивний підхід до її розуміння. При деліктній відповідальності за порушення авторських та суміжних прав вина полягає у психічному відношенні правопорушника до своєї поведінки (суб'єктивне значення), а при договірній відповідальності, вина охоплює також і об'єктивну сторону поведінки правопорушника, яка проявляється в невжитті ним усіх залежних від нього заходів щодо належного виконання обов'язку.

У підрозділі 2.2 *«Форми, способи та порядок відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав»* акцентується увага на негрошово-майнових способах компенсації моральної шкоди, які можуть полягати у визнанні порушення, вираженні жалю, офіційному вибаченні або виражатися в іншій належній формі. Обґрунтовано можливість застосування даних способів компенсації моральної (немайнової) шкоди і у сфері порушень авторських та суміжних прав.

Установлено, що вибачення як форма компенсації моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав може бути як самостійною формою компенсації моральної (немайнової) шкоди, так і абсолютно логічним доповненням до вимоги про публікацію у пресі інформації про допущене порушення авторських та (або) суміжних прав, що передбачено п. «є» ч. 1 та п. «д» ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Наголошується, що відшкодування моральної (немайнової) шкоди, особливо в нематеріальній формі, буде мати максимальний компенсаторний характер, якщо буде здійснено добровільно. Але частіше справи про відшкодування моральної шкоди потребують судового втручання. Суб'єкт авторського права та (або) суміжних прав, подаючи позовну заяву про захист своїх порушених прав шляхом відшкодування моральної (немайнової) шкоди, повинен подати до суду три групи доказів: 1) докази, що доводять наявність у позивача авторських і (або) суміжних прав на відповідний об'єкт та право на їх захист; 2) докази, що доводять порушення

його авторських та (або) суміжних прав; 3) докази, що доводять наявність моральної шкоди та обґрунтовують її розмір.

У підрозділі 2.3 *«Теоретичні і практичні аспекти визначення розміру моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав»*, досліджуючи критерії визначення розміру грошового відшкодування моральної (немайнової) шкоди, було встановлено, що при порушенні авторських та суміжних прав найбільш вагому роль відіграють наступні: характер правопорушення, глибина та тривалість душевних страждань, тяжкість вимушених життєвих змін, ступінь зниження престижу, стан здоров'я потерпілого та інші. Також вказано на важливість застосування принципу розумності та справедливості, який має стати мірилом між вимогами позивача і об'єктивно встановленим суддею розміром компенсації за моральні страждання. Даний принцип має використовуватися в комплексі з іншими критеріями, судові рішення не можуть ґрунтуватися виключно на засадах розумності та справедливості.

Встановлено, що серед усіх зазначених вище критеріїв, визначаючи суму грошової компенсації моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав, судді найчастіше зважають на глибину страждань потерпілого. У зв'язку з цим глибину душевних страждань потерпілого було взято за основу розроблених рекомендації щодо обчислення розміру компенсації моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав. Відштовхуючись від розміру середньої суми компенсації, присудженої судами у справах про відшкодування моральної шкоди за порушення авторських та суміжних прав, були запропоновані межі грошових сум, обраховані еквівалентно розміру мінімальної заробітної плати, які може вимагати потерпілий при заподіянні йому душевних страждань низького, середнього чи тяжкого рівня.

Третій розділ «Особливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди в окремих видах порушень авторських та суміжних прав» присвячений дослідженню порядку відшкодування моральної (немайнової) шкоди, заподіяної окремими видами порушень авторських та суміжних прав, включаючи особливості та проблеми її відшкодування при порушенні авторських та суміжних прав у договірних зобов'язаннях.

У підрозділі 3.1 *«Порядок та теоретико-практичні проблеми відшкодування моральної шкоди при окремих видах порушень авторських та суміжних прав»*, який складається з чотирьох пунктів, розглядаються окремі види порушень авторських та суміжних прав, їх характерні риси, які впливають на особливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої їх вчиненням.

У пункті 3.1.1 *«Особливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав»* на основі комплексного аналізу особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав були визначені види їх порушень, які дають право на судовий захист, в тому числі і шляхом відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Так, типовими порушеннями

особистих немайнових прав є наступні: порушення права автора та суб'єктів суміжних прав на ім'я (назву); порушення права автора та виконавця на псевдонім і право автора на анонімність; порушення права автора та виконавця на забезпечення недоторканності твору. Зазначено, що в більшості справ відшкодування моральної шкоди є єдиним компенсаційним способом захисту при порушенні особистих немайнових прав зазначених суб'єктів.

Розглянуто види порушень майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав та визначені основні проблеми, які пов'язані з відшкодуванням моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням особистих немайнових та майнових прав зазначених суб'єктів, а саме: а) проблема доведення факту порушення таких прав; б) проблема доведення наявності душевних страждань, викликаних такого роду порушеннями.

У пункті 3.1.2 *«Відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої внаслідок піратства»* досліджено поняття піратства, його характерні риси, співвідношення з контрафактною продукцією. Проаналізувавши судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої піратством, були зроблені висновки про те, що в переважній більшості таких справ відсутня вимога про компенсацію моральної шкоди. Можна припустити, що таку ситуацію можна пояснити присудженням в разі задоволення позову достатньо великих сум компенсації (від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат), яка покриває, в тому числі, і завдані душевні страждання. Втім, подаючи позов про виплату компенсації замість відшкодування збитків, позивач не позбавлений права також вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди, розмір якої не залежить від суми такої компенсації.

В роботі відмічена надзвичайна поширеність вчинення Інтернет-піратства. Головною проблемою, яка виникає при захисті прав суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав, порушених його вчиненням, є важкість доведення безпосередньо самого факту порушення. Основне питання полягає у виборі належного способу фіксації порушення інтелектуальних прав в мережі Інтернет. Жоден з візуальних способів фіксації порушення інтелектуальних прав в мережі Інтернет, крім проведення експертизи, не може бути використаний як належний та достовірний доказ вчинення такого порушення. Визнання відповідного підходу на законодавчому рівні надасть додаткові гарантії захисту суб'єктами авторського права та суміжних прав своїх порушених прав, в тому числі шляхом відшкодування моральної шкоди.

У пункті 3.1.3 *«Особливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди при вчиненні плагіату»* досліджено поняття «плагіат», яке запропоновано в Законі України «Про авторське право та суміжні права» викласти наступним чином: плагіат – це оприлюднення (в тому числі опублікування) повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Визначено види плагіату з метою з'ясування межі частковості використання чужого твору.

Розглянуто особливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди при

вчиненні плагіату, які пов'язані зі складнощами доведення факту його наявності. Адже, не зважаючи на те, що в багатьох випадках він є очевидним, такі справи вимагають участі експерта, який володіє відповідними знаннями та надає кваліфікований висновок з приводу наявності чи відсутності плагіату. При цьому аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень свідчить про достатньо великий процент присудження компенсації моральної (немайнової) шкоди при встановленні плагіату.

У пункті 3.1.4 *«Відшкодування моральної (немайнової) шкоди за вчинення інших видів порушення авторських та суміжних прав»* розглянуто інші, менш поширені способи порушень авторських та суміжних прав, які передбачені ст. 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права». Зазначено, що при встановленні фактів використання творів і об'єктів суміжних прав з обходом технічних засобів захисту, з підробленням інформації і (або) документів про управління правами чи створенні загрози неправомірного використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав та інших порушеннях особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вони мають беззаперечне право на звернення до суду, в тому числі з вимогою про відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

У підрозділі 3.2 *«Особливості та проблеми відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав у договірних зобов'язаннях»* досліджено можливість відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої при порушенні договірних зобов'язань в цілому, в контексті розгляду різних видів договорів в сфері авторських та суміжних прав проаналізовано особливості захисту прав суб'єктів авторського права та суміжних прав шляхом відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої невиконанням чи неналежним виконанням договірних зобов'язань.

На основі аналізу наукових поглядів з приводу можливості чи неможливості відшкодування моральної (немайнової) шкоди при наявності договірних зобов'язань та судової практики автором встановлено, що моральна (немайнова) шкода підлягає відшкодуванню незалежно від того, яким правопорушенням її було завдано: порушенням відносних чи абсолютних, особистих немайнових чи майнових прав потерпілого, а також незалежно від того передбачено таке право спеціальним законодавством чи окремим договором. В іншому випадку особа несправедливо буде обмежена в своєму законному праві на захист шляхом відшкодування моральної (немайнової) шкоди, яке передбачено ст. 16 та ст. 23 ЦК України, особливо тоді, коли відшкодування моральної (немайнової) шкоди виступає єдиним способом захисту порушених прав.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у виявленні та вирішенні комплексу теоретичних і практичних проблем доктрини цивільного права, пов'язаних із

визначенням особливостей та закономірностей відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав в Україні.

На основі дослідження наукової літератури, вивчення і узагальнення практики стало можливим сформулювати такі основні теоретичні та практичні висновки.

1. Інститут відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторських та суміжних прав є достатньо новим для законодавства нашої держави, його виникнення пов'язане з прийняттям Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 року. Цьому передувала значна кількість наукових дискусій з приводу доцільності визнання права на відшкодування моральної шкоди на законодавчому рівні, які тривали протягом усього часу перебування України у складі СРСР. Вони знайшли своє правове оформлення лише в 1993 році, коли шляхом внесення змін до ЦК УРСР були включені норми, якими було передбачено право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Щодо авторських та суміжних прав, то спочатку їх визнання відбулося на міжнародному рівні. В XX столітті в Україні починається поступове розширення охорони авторських прав: спочатку на рівні постанов Ради народних комісарів, пізніше шляхом правового регулювання авторських відносин розділом 4 ЦК УРСР 1963 року. Суміжні права були визнані в Україні лише в 1993 році з прийняттям Закону України «Про авторське право та суміжні права».

2. Поняття «моральна» та «немайнова» шкода не є тотожними і співвідносяться як частина та ціле. Доцільним є вживання щодо фізичних осіб поняття «моральна шкода», а щодо юридичних – «немайнова». З метою уникнення невідповідності між ст. 16 та ст.ст. 23, 1167 ЦК України щодо вживання понять «моральна» та «немайнова» шкода необхідно змінити назви та зміст ст. 23 та 1167 ЦК України, забезпечивши спільне вживання даних термінів – моральна (немайнова) шкода.

3. Моральна (немайнова) шкода в сфері авторських та суміжних прав – це втрати немайнового характеру, що виникли внаслідок душевних страждань чи інших негативних явищ, заподіяних порушенням авторських та (або) суміжних прав. Втратами немайнового характеру є будь-які негативні зміни, що відбулися з особою, порівнюючи з її попереднім станом (становищем), який існував до моменту порушення її прав чи законних інтересів (для фізичної особи – апатія, сором, страх, погіршення взаємовідносин з колегами, родичами, неможливість реалізувати себе в повній мірі тощо; для юридичної особи – зменшення прибутку, неплатоспроможність, зниження конкурентоспроможності, зменшення рівня довіри, зниження престижу тощо).

4. Необхідно доповнити ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» наступним визначенням: порушення – це вчинення будь-якою особою діянь (дії чи бездіяльності), передбачених статтею 50 цього Закону, недотримання передбачених договором умов використання творів і (або) об'єктів суміжних прав, а також невизнання особистих немайнових і (або) майнових прав суб'єктів

авторського і (або) суміжних прав чи посягання на такі права, що тягне за собою відповідальність, встановлену законом або договором.

5. Особливостями виникнення відповідальності за заподіяння моральної (немайнової) шкоди внаслідок порушення авторських та суміжних прав є такі: 1) при порушенні особистих немайнових авторських та суміжних прав заподіяння моральної шкоди слід вважати такою, що презюмується, у зв'язку з чим, ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право та суміжні права» необхідно доповнити абзацом такого змісту: «У випадку порушення особистих немайнових прав автор та виконавець визнаються такими, що зазнали моральної шкоди, якщо заподіювач такої шкоди не доведе зворотнє»; 2) порушення авторських та суміжних прав може відбуватися як у формі дій, так і бездіяльності, це породжує необхідність п. а ч. 1 ст. 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права» викласти таким чином: «Порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, є: а) вчинення будь-якою особою діянь (дії чи бездіяльності), які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав...»; 3) особливу актуальність в сфері порушень авторських та суміжних прав, особливо в мережі Інтернет, має теорія створення умов для заподіяння шкоди, застосування якої дозволить притягати до відповідальності тих осіб, які своїми діями сприяли вчиненню правопорушень; 4) вину необхідно визначати з точки зору суб'єктивно-об'єктивного підходу до її розуміння: при деліктній відповідальності за порушення авторських та суміжних прав вина полягає у психічному відношенні правопорушника до своєї поведінки (суб'єктивне значення), а при договірній відповідальності, вина охоплює також і об'єктивну сторону поведінки правопорушника.

6.3 метою поширення в законодавчій практиці застосування негрошово-майнових форм компенсації моральної (немайнової) шкоди, в тому числі завданих порушенням авторських та суміжних прав, запропоновано ч. 1 ст. 23 ЦК України викласти в такій редакції: «Моральна (немайнова) шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб, в тому числі у формі визнання порушення, вибачення, вираження жалю або в іншій нематеріальній формі».

Також необхідно внести зміни до п. «є» ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право та суміжні права» та викласти у такій редакції: «вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації вибачення про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав, інформації про вчинене порушення та судові рішення щодо цих порушень». І п. «д» ч. 2 ст. 52 зазначеного закону викласти відповідно в такій же формі: «...публікацію в засобах масової інформації вибачення про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав, інформації про вчинене порушення та судові рішення щодо цих порушень...».

7. При визначенні розміру відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав необхідно керуватися такими рекомендаціями, в основу яких покладено глибину страждань потерпілого та середній розмір присудженої компенсації, обрахованої у відношенні до мінімальної

заробітної плати: еквівалент грошової компенсації при низькому рівні душевних страждань може складати до 1 розміру мінімальної заробітної плати, при стражданнях середньої тяжкості – від 1 до 5 розмірів мінімальної заробітної плати і при тяжких душевних стражданнях – від 5 розмірів мінімальної заробітної плати.

8. Основними процесуальними проблемами у справах, які пов'язані з відшкодуванням моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав, є доведення а) факту порушення зазначених прав; б) наявності душевних страждань, викликаних такого роду порушеннями.

У справах про захист авторських та суміжних прав від піратства судова практика свідчить про відсутність в більшості випадків вимоги про компенсацію моральної (немайнової) шкоди, проте позивач, подаючи позов про виплату компенсації або відшкодування збитків, ніяким чином не позбавлений права паралельно вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди, розмір якої не залежить від суми компенсації. У зв'язку зі значним поширенням Інтернет-піратства виникло питання доведення факту порушення прав суб'єктів авторського права та суміжних прав. Жоден з візуальних способів фіксації порушення інтелектуальних прав у мережі Інтернет, крім проведення експертизи, не може бути використаний як належний та достовірний доказ вчинення такого порушення. Визнання відповідного підходу на законодавчому рівні надасть додаткові гарантії захисту суб'єктами авторського права та суміжних прав своїх порушених прав, в тому числі шляхом відшкодування моральної шкоди.

Основною проблемою відшкодування моральної (немайнової) шкоди при плагіаті є важкість доведення факту його вчинення, адже, не зважаючи на те, що в багатьох випадках він є очевидним, такі справи вимагають участі експерта, а це, в свою чергу, вимагає додаткових витрат та затягує судовий процес.

9. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту авторських та суміжних прав може бути застосовано при будь-яких порушеннях, які викликані невиконанням чи неналежним виконанням договорів про передачу майнових авторських та суміжних прав, в тому числі у разі створення службового твору, незалежно від того авторсько-трудові відносини врегульовані за допомогою трудового чи авторського договору. З метою забезпечення дотримання особистих немайнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав, порушення яких може відбуватися в процесі виконання договору, в договорах про передачу майнових прав необхідно передбачати способи захисту порушених прав, в тому числі у формі відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Для забезпечення захисту особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав договори замовлення та договори про спільне створення творів доцільно укладати в письмовій формі, дотримання якої полегшить процес доказування у разі порушення прав автора або, відповідно, співавтора.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Болдирева О. С.* Становлення та розвиток інституту моральної шкоди в цивільному праві [Текст] / О. С. Болдирева // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2012. № 20. Ч. 2. С. 153–156.

2. *Кочина О. С.* Особливості відшкодування моральної шкоди юридичним особам за цивільним законодавством України [Текст] / О. С. Кочина // Підприємництво, господарство і право. 2013. № 12. С. 11–13.

3. *Кочина О. С.* Поняття та юридична природа моральної шкоди у цивільному праві України [Текст] / О. С. Кочина // Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 62. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2013. С. 231–237.

4. *Кочина О. С.* Історія становлення та розвитку захисту авторського права та суміжних прав [Текст] / О. С. Кочина // Молодий вчений. 2014. № 7(10). С. 150–152.

5. *Кочина О. С.* Становлення та розвиток інституту компенсації моральної шкоди за порушення авторських та суміжних прав [Текст] / О. С. Кочина // Юридична Україна. 2014. №. 8. С. 41–46.

6. *Кочина О. С.* Особисті немайнові та майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав [Текст] / О. С. Кочина // Молодий вчений. 2015. № 3 (18). Ч. 1. С. 141–145.

7. *Кочина О. С.* Піратство як один з найпоширеніших способів порушення авторських та суміжних прав [Текст] / О. С. Кочина // Право і суспільство. 2015. № 5. Ч. 3 С. 80–85.

8. *Кочина О. С.* Проблеми презумпції моральної шкоди в цивільному праві України [Текст] / О. С. Кочина // Часопис Київського університету права. 2016. № 1. С. 179–182.

9. *Кочина О. С.* Поняття та види інтелектуального піратства в Україні [Текст] / О. С. Кочина / Підприємництво, господарство і право. 2016. № 6. С. 19–22.

10. *Болдирева О. С.* Відшкодування моральної шкоди: міф чи реальність? / О. С. Болдирева // Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Чернігів, 16-17 травня 2013 р.). Чернігів : Чернігів. держ. технолог. ун-т, 2013. С. 111–115.

11. *Кочина О. С.* Припинення честі, гідності та ділової репутації фізичної особи як підстава для відшкодування моральної шкоди / О. С. Кочина // «Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 15-16 листопада 2013 р. Львів : У 2 частинах. Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2013. Частина I. С. 94–97.

12. *Кочина О. С.* Плагіат як один з видів порушення авторських та суміжних прав / О. С. Кочина // Проблеми захисту прав та свобод людини і громадянина : тези Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів

(м. Чернігів, 22-23 травня 2014 року). Чернігів : Чернігів. нац. технолог. ун-т, 2014. С. 404–408.

13. *Кочина О. С.* Право суб'єктів авторського права та суміжних прав на ім'я / О. С. Кочина // Проблеми громадянського поступу українського суспільства: філософсько-правові та соціально-психологічні аспекти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 21 січня 2015 р.). Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. С. 77–81.

14. *Кочина О. С.* Поняття порушення авторських та суміжних прав / О. С. Кочина // Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers in 2 parts. Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice. Chernihiv : CNUT, 2015. P. 282–285.

15. *Кочина О. С.* Надання Україні статусу «Пріоритетної іноземної країни»: причини та наслідки / О. С. Кочина // «Сучасні проблеми розвитку державності та напрями їх вирішення через призму правотворчої діяльності» : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 22-23 травня 2015 року). Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2015. С. 71–72.

16. *Кочина О. С.* Обхід технічних засобів захисту авторських та суміжних прав як спосіб їх порушення / О. С. Кочина // Нове міжнародне та національне законодавство – нові завдання юридичної науки : Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 13-14 листопада 2015 р. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2015. С. 39–41.

17. *Кочина О. С.* Підстави та умови виникнення відповідальності за заподіяння моральної шкоди / О. С. Кочина / Правова держава : напрямки та тенденції її розбудови в Україні : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 13-14 травня 2016 р.) Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2016. С. 46–48.

АНОТАЦІЇ

Кочина О. С. Порядок відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушенні авторських та суміжних прав в Україні. – Кваліфікована наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Київ, 2017.

У роботі вперше у вітчизняній юридичній літературі проведено комплексне дослідження теоретичних і практичних аспектів відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав. Виділено основні етапи становлення і розвитку інституту моральної (немайнової) шкоди як способу захисту авторських та суміжних прав, запропоновано поняття моральної (немайнової) шкоди в сфері авторських та суміжних прав, сформульовано поняття

порушення у сфері авторських та суміжних прав, обґрунтовано положення про можливість встановлення презумпції заподіяння моральної шкоди порушенням особистих немайнових авторських та суміжних прав, аргументовано можливість компенсації моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав, у нематеріально-грошових формах; розроблено рекомендації обчислення розміру компенсації моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторських та суміжних прав, обґрунтовано можливість відшкодування моральної (немайнової) шкоди за будь-які порушення авторських та суміжних прав.

Ключові слова: моральна шкода, немайна шкода, авторське право, суміжні права, порушення, відшкодування, компенсація, моральні страждання.

Кочина А. С. Порядок возмещения морального (неимущественного) вреда при нарушении авторских и смежных прав в Украине. – Квалифицированная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Научно-исследовательский институт частного права и предпринимательства имени академика Ф. Г. Бурчака НАПрН Украины, Киев, 2017.

В работе впервые в отечественной юридической литературе проведено комплексное исследование теоретических и практических аспектов возмещения морального (неимущественного) вреда, причиненного нарушением авторских и смежных прав.

Выделено основные этапы становления и развития института морального (неимущественного) вреда как способа защиты авторских и смежных прав: I. Начальный этап (V в. до н. э. – нач. IV в. н. э.) – первые упоминания о возмещении морального вреда и об авторских правах; II. Дореволюционный период (с X в. до 1917 г.) – принятие ряда постановлений о взыскании денежных сумм в пользу обиженного, а также появлением первых международных документов, посвященных охране авторских и смежных прав; III. Послереволюционный (советский) период, в котором можно выделить несколько подэтапов: а) 20-50-е гг. XX в. – отсутствие законодательного регулирования порядка возмещения морального вреда; постепенное восстановление и расширение охраны авторских прав; б) с 60-х гг. XX в. – институт морального вреда так и не закрепляется в законодательстве, смежных правах также не признаются; IV. Современный период (с нач. 90-х гг. XX в. до настоящего времени) – закрепление такого способа защиты авторских и смежных прав, как возмещения морального (неимущественного) вреда.

Предложено под моральным (неимущественным) вредом в сфере авторских и смежных прав понимать потери неимущественного характера, возникшие вследствие душевных страданий или других негативных явлений, причиненных нарушением авторских и (или) смежных прав. Потерями неимущественного характера являются любые негативные изменения, произошедшие с лицом, по

сравнению с его предыдущим состоянием (положением), которое существовало до момента нарушения его прав или законных интересов.

Сформулировано понятие нарушения в сфере авторских и смежных прав, под которым предлагается понимать совершение любым лицом действий или бездействия, предусмотренных статьей 50 Закона Украины «Про авторское право и смежные права», несоблюдение предусмотренных договором условий использования произведений и (или) объектов смежных прав, а также непризнание личных неимущественных и (или) имущественных прав субъектов авторского и (или) смежных прав или посягательство на такие права, что влечет за собой ответственность, установленную законом или договором.

Обосновано положение о возможности закрепления презумпции причинение морального вреда при нарушении личных неимущественных авторских и смежных прав, которая состоит в следующем: в случае нарушения личных неимущественных прав автор и исполнитель признаются такими, что испытывают моральные страдания, если причинитель такого вреда не докажет обратное.

Аргументирована возможность компенсации морального (неимущественного) вреда, причиненного нарушением авторских и смежных прав, в нематериально-денежной форме, а именно в форме признания нарушения, извинения, выражения сожаления или в другой нематериальной форме.

Разработаны рекомендации расчета размера компенсации морального (неимущественного) вреда, причиненного нарушением авторских и смежных прав, в основу которых положено глубину страданий потерпевшего и средний размер присужденной компенсации, рассчитанной в отношении к минимальной заработной плате: эквивалент денежной компенсации при низком уровне душевных страданий может составлять до 1 размера заработной платы, при страданиях средней тяжести – от 1 до 5 размеров заработной платы и при тяжелых душевных страданиях – от 5 размеров заработной платы.

Выявлены проблемы возмещения морального (неимущественного) вреда, причиненного отдельными видами нарушений авторских и смежных прав, а именно нарушением личных неимущественных и имущественных прав субъектов авторского права и смежных прав, совершения пиратства, плагиата и других видов нарушений указанных прав.

Обоснованно возможность возмещения морального (неимущественного) вреда за любые нарушения авторских и смежных прав, вызванных неисполнением или ненадлежащим исполнением договоров в сфере авторских и смежных прав. Указано, что для обеспечения защиты личных неимущественных и имущественных прав субъектов авторского права и смежных прав договора заказа и договора о совместном создании произведений целесообразно заключать в письменной форме, соблюдение которой облегчит процесс доказывания в случае нарушения прав автора или, соответственно, соавтора.

Ключевые слова: моральный вред, неимущественный вред, авторское право, смежные права, нарушение, возмещения, компенсации, нравственные страдания.

Kochyna A. Procedure for pecuniary (non-property) damage in violation of copyright and related rights in Ukraine. – Qualifying scientific work on the manuscript.

The dissertation for the scientific degree of Candidate of Science of Law on specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Process; Family Law; International Private Law. – The Academician F. H. Burchak Scientific-Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kyiv, 2017.

This dissertation is the first complex research of problems applying institution of moral damages for copyright and related rights as a way of protecting relevant subjects of intellectual property rights.

The author highlights the main stages of formation and development of the institution of moral harm as a way of protection of copyright and related rights, proposed the concept of moral damage in the field of copyright and related rights, formulated the concept violations of copyright and related rights, proved regulations on the possibility of establishing the presumption of moral damages of violation of copyright and related rights,, argued the possibility of compensation for moral (non-property) damage caused by infringements of copyright and related rights, in non material cash; the method of calculating the amount of compensation for moral (non-property) damage caused by infringements of copyright and related rights, proved the possibility of moral (non-property) damages for any breach of copyright and related rights.

Keywords: moral damage, non-property damage, copyright, related rights infringement, indemnification, compensation, moral suffering.

Свідоцтво про Державну реєстрацію фізичної особи – підприємця
№ 10000000800228

Підписано до друку 15.09.2017
Формат 60 x 90 ¹/₁₆. Папір офсетний № 2.
Друк трафаретний.
Ум. друк. арк. 0,9 арк.
Тираж 150 прим. Замовлення № ____

Віддруковано в міні-типографії ФОП Степенко Р.Д.
02660, м. Київ, вул. М. Приймаченко, 1/27.
тел.: (044) 223-81-79, E-mail: 6724642@ukr.net, www.urb.com.ua